

ORGANIZAȚIA PENTRU DEMOCRAȚIE ȘI DEZVOLTARE ECONOMICĂ – GUAM: ORIGINE ȘI EVOLUȚIE

Nicolae OSMOCHESCU

Catedra Drept Internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe

In present GUAM is an international intergovernmental regional organisation the members of which have absolute rights are the Republics: Georgia, Ukraine, Azerbaijan and Moldova.

The organisation has an interesting history, but in law science the origin and the juridical nature of the organisation are not examined or studied, however RM is one of the charter members of this organisation. The presented article has the aim to liquidate this gap at least to a certain extent and with the hope to awake the interest in the academic media and will be useful to those who are interested in law and international affairs. The study includes an analysis of the organisation of the region 1998 (politico-economical consultative forum/association of states) till the 2006 Kiev Summit when the association was institutionalized in an international intergovernmental organisation.

Pentru orice stat al lumii cooperarea interstatală în diferite domenii ale relațiilor internaționale este o condiție primordială pentru existența sa ca stat suveran și independent. Cooperarea contribuie la dezvoltarea economică, politică, socioculturală a statului, la afirmarea lui ca subiect al relațiilor internaționale.

Practica contemporană a relațiilor interstatale cunoaște diferite forme și variante de cooperare, fiecare având un anumit grad și nivel de integrare. Statele dispun de diferite posibilități și mecanisme în formarea relațiilor sale – de la crearea zonelor de comerț liber până la crearea organizațiilor internaționale cu competențe supra-naționale (UE).

Republica Moldova, fiind astăzi membru cu drepturi depline al unor organizații puternice cu autoritate recunoscută – ONU (Organizația Națiunilor Unite), CE (Consiliul Europei), CSI (Comunitatea Statelor Independente), OCEMN (Organizația Cooperării Economice în bazinul Mării Negre) – pledează în același timp pentru crearea unor noi organizații internaționale regionale. Una dintre inițiativele Republicii Moldova a fost crearea forului politico-consultativ al Georgiei, Ucrainei, Azerbaidjanului și al Republicii Moldova (GUAM), for care astăzi s-a transformat și instituționalizat în organizație internațională cu caracter regional purtând denumirea „Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică – GUAM”. Scopul principal al organizației fiind crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea economică și asigurarea securității internaționale a regiunii.

Deși importantă, activitatea acestei organizații nu și-a găsit o apreciere și analiză științifică în știința de drept internațional și relații internaționale din Moldova. Sperăm să reducem, într-o anumită măsură, din această lacună, prin a atrage atenția cercurilor științifice și a specialiștilor în materie asupra problemelor privind crearea și activitatea acestei organizații în condițiile actuale, asupra necesității elaborării unor mecanisme în stare să sporească eficacitatea GUAM-ului.

După dispariția URSS la sfârșitul anului 1991 în spațiul postsovietic au fost create mai multe organizații, care au cuprins, într-o configurație sau alta, fostele republici sovietice, cea mai cunoscută fiind Comunitatea Statelor Independente, ai cărei membri sunt (cu excepția republicilor baltice) toate celelalte foste republici. Baza juridică a funcționării acestei organizații sunt: Acordul privind crearea CSI din 8 decembrie 1991 semnat la Minsk, Protocolul la acest Acord din 21 decembrie 1991 (Alma-Ata) și Statutul CSI din 22 ianuarie 1993 (Minsk), semnat și ratificat (cu rezerve) de Republica Moldova în 1995. Menționăm că Turkmenistanul și Ucraina nu au semnat și ratificat Statutul CSI.

În afară de CSI, pe teritoriul fostei URSS funcționează și alte organizații internaționale: Comunitatea Economică Euroasiatică (statele membre – Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Federația Rusă, Tadjikistan), Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (Armenia, Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Federația Rusă, Tadjikistan), Organizația cooperării Cultural Asiatice (Kazahstan, Kârgâzstan, Federația Rusă, Tadjikistan), Organizația Shanghai pentru cooperare, al cărei membru, în afară de cele menționate mai sus, este și China. În cadrul acestor organizații sunt încheiate sute de acorduri (CSI peste 1300), multe din ele fiind inefective. Menționăm că relațiile interstatale în spațiul postsovietic se deosebesc printr-un caracter foarte complicat, încurcat acordurile semnate sunt deseori acte „moarte” „*ab initio*”.

Slaba eficiență sau chiar ineficiență în unele cazuri a CSI și a altor organizații formate în spațiul postsovietic determină toate statele – fostele republici sovietice – să caute și să găsească căi noi de cooperare interstatală în probleme de interes comun pentru ele.

Din punctul de vedere al dreptului internațional, un interes deosebit prezintă o nouă societate internațională regională interstatală GUAM (la moment având ca membri Georgia, Ucraina, Azerbaidjanul și Republica Moldova), care se află în faza de transformare și instituționalizare ca organizație internațională interguvernamentală cu caracter regional de tip clasic.

Menționăm din nou că problematica activității GUAM nu și-a găsit analiza și reflectarea cuvenită în literatura economică, politică și, în special, juridică din Republica Moldova, în același timp fiind studiată serios de specialiștii din alte state membre ale GUAM*.

Începutul formării GUAM a fost pus la 10 octombrie 1997 în cadrul Summitului Consiliului Europei, în cadrul căruia șefii de state – al Georgiei, al Ucrainei, al Azerbaidjanului și al Republicii Moldova – au semnat Comunicatul comun – document oficial cu caracter internațional (și nu document pentru presă) și putere juridică obligatorie pentru toate statele semnatare. În acest act părțile au declarat formarea unui nou for politico-consultativ GUAM, menționând necesitatea dezvoltării cooperării cvadrilaterale cu scopul consolidării stabilității și securității în Europa, întemeindu-și relațiile în baza principiilor suveranității, integrității teritoriale, inviolabilității frontierelor de stat, democrației, supremației legii și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În așa mod, acest document a stipulat apropierea treptată în domeniul politic, aprofundarea cooperării între statele membre menționată atât în cadrul GUAM-ului, cât și în relațiile bilaterale [1].

La 24 aprilie 1999, în cadrul reuniunii la nivel înalt a Consiliului Euroatlantic pentru Parteneriat, la această formare regională a aderat oficial Uzbekistanul, denumirea oficială devenind GUUAM. Șefii de state, deja în noua componență, au semnat Declarația comună în care este stipulat acordul și angajamentul de a consolida și aprofunda cooperarea multilaterală și acțiunile reciproce în cadrul organizațiilor și forurilor internaționale; de a dezvolta acțiunile comune în cadrul Consiliului Euroatlantic pentru Parteneriat și a programului OTAN „Parteneriatul pentru pace”; de a consolida și coordona acțiunile reciproce în domeniul soluționării pe cale pașnică a conflictelor și crizelor în baza respectării stricte a suveranității, integrității teritoriale, a inviolabilității frontierelor de stat recunoscute de dreptul și comunitatea internațională, a independenței statelor.

În Declarație părțile se angajează: să întreprindă măsuri concrete pentru aprofundarea cooperării cu scopul de a fortifica potențialul pacificator în baza unor documente juridice corespunzătoare; să depună eforturi comune în combaterea intoleranței etnice, separatismului, extremismului religios și terorismului; să întreprindă măsuri comune eficiente pentru consolidarea regimului juridic de neproliferare a armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, precum și pentru prevenirea livrării munițiilor în zonele de conflict; de a extinde cooperarea reciproc avantajoasă a statelor în dezvoltarea culuarului de transport transnațional Europa-Caucaz-Asia prevăzut în documentul final al Conferinței internaționale pentru restabilirea istoricii „Cale de mătase”, care a avut loc la 7-8 septembrie 1998 la Baku.

Părțile au convenit că vor ține consultări regulate la niveluri respective privind toate problemele de interes comun [2].

La următoarea întrunire, din septembrie 2000, în cadrul sesiunii a 55 a Adunării Generale a ONU din New-York, șefii de state au semnat Memorandumul cu privire la activizarea cooperării în cadrul GUUAM și la atribuirea acestei cooperări a unui caracter la mai multe niveluri: o dată în an întrunirea șefilor de state, nu mai puțin de două întruniri în an a miniștrilor afacerilor externe, formarea unui organ permanent de coordonare a GUUAM – Comitetul coordonatorilor naționali. În document se stipula că printre scopurile fundamentale ale cooperării în cadrul GUUAM se înscriu: crearea condițiilor favorabile în vederea accelerării creșterii economice și ridicarea bunăstării popoarelor statelor membre, dezvoltarea relațiilor comerciale reciproc avantajoase bazate pe principiile liberului comerț, aprofundarea cooperării interramurale, elaborarea și realizarea unor programe și proiecte complexe în domeniile de producere, comerț, energetică, transport, economie, acțiuni comune în domeniul internațional de creditare și finanțare a serviciilor vamale și fiscale, al comunicării, științei și tehnicii, educației și culturii. Prioritare au fost declarate funcționarea eficientă a magistralei Europa-Caucaz-Asia (TRASEKA), dezvoltarea infrastructurii, asigurarea solidității și securității acestei magistrale.

* *A se vedea:* Mijnarodni organizatii; Navci posobie / Za red. O.C.Cucika. - Kiev, 2005, c.117-133; Ulahovivi V.E. Mejdunarodnăe organizatii: Spravochnoe posobie. - Minsk, 2005, c.200-202; Savciuc K.A., Proțenco I.M., Melnic C.A. Pravovoi status Orzanizații za Democratii i Economicscoe razvitie – GUAM / Otv. red. K.A.Savciuc. - Kiev: TOV „Vidavnițtvo – Iuridicna dumca”, 2006, p. 68.

După cum putem observa, de la document la document, scopurile și obiectivele organizației se concretizează și se diversifică. Așa, de exemplu, în Declarația comună din 24.04.1999 este stipulat un scop specific al cooperării internaționale – combaterea intoleranței etnice, a separatismului și extremismului religios. Acestea sunt probleme majore, în special separatismul, cu care se confruntă toate statele organizației. În opinia noastră, separatismul este problema nr.1, care amenință și pune în pericol direct suveranitatea și integritatea statelor membre ale GUUAM: Georgia (Abhazia și Osetia), Ucraina (Crimeea), Azerbaidjanul (Carabahul de Munte), Republica Moldova (Transnistria), Uzbekistanul (regiunea Fergana).

O etapă nouă în formarea GUUAM îl constituie summitul șefilor de state de la Ialta din 7 iunie 2001 în cadrul căruia a fost semnată Carta GUUAM [3], Convenția statelor membre cu privire la asistență reciprocă în probleme consulare [4]. Cu semnarea și intrarea în vigoare a acestor documente considerăm că s-a început instituționalizarea oficială a noii organizații internaționale. Carta GUUAM este actul instituțional – baza juridică a organizării și activității organizației. Ea consacră scopurile (art.1), principiile (art.2), direcțiile de bază (art.3) ale cooperării statelor membre, stabilește structura organizațională (art.6) la acel moment a asociației de state.

Conform Cartei, cooperarea în cadrul GUUAM urmărește următoarele scopuri:

- concursul în dezvoltarea social-economică a statelor participante;
- dezvoltarea magistrelor de transport și comunicații, a infrastructurii dislocate în zona acestora;
- fortificarea securității regionale în toate domeniile de activitate;
- combaterea terorismului internațional, a crimei organizate și a narcobusinessului;
- dezvoltarea relațiilor în domeniul culturii, științei și în sfera militară;
- interdependența în cadrul organizațiilor internaționale (art.1).

În Cartă este stabilit că cooperarea în cadrul organizației se desfășoară în conformitate cu normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional, în special privind respectarea suveranității, independenței, integrității teritoriale și neamestecul în treburile interne ale statelor participante (art.2).

În calitate de domenii de cooperare sunt stabilite: economia, știința, tehnologiile și mediul ambiant; infrastructura comunicațiilor de transport, energeticii, telecomunicațiilor; investiții și proiecte financiare comune; sfera militară, culturală, educația, mass-media, turismul, schimbul de tineret, precum și alte direcții de cooperare de interes comun (art.3). Totodată, statele pot propune și alte sfere de cooperare (art.4).

Pentru prima dată GUUAM se declară organizație deschisă pentru participarea altor state, care în deplină măsură vor confirma atașamentul său scopurilor și principiilor GUUAM consacrate în documentele de bază ale Organizației, inclusiv în prezenta Cartă (art.5).

Carta din Ialta a stabilit baza organizațională și structura asociației, organul suprem fiind întrunirile anuale ale șefilor de state, în cadrul cărora se examinează cele mai importante și vitale probleme de interes comun, vizând inclusiv coordonarea pozițiilor cu privire la problemele actuale ale vieții internaționale, crearea organelor specializate ale GUUAM. Președinția este deținută de state în ordinea alfabetică pentru un mandat de un an, prin rotație în perioada între întrunirile ordinare (art.6.1).

Organul executiv al GUUAM este ședința miniștrilor afacerilor externe, care se convoacă nu mai rar de două ori în an. Competența de bază a executivului constă în monitorizarea executării acordurilor încheiate și a actelor adoptate de șefii de state, precum și în pregătirea propunerilor pentru ședința șefilor de state în concepția dezvoltării și aprofundării cooperării GUUAM (art.6.2.).

Organul de lucru al GUUAM este Comitetul coordonatorilor naționali (CCN), din care fac parte persoane oficiale din statele membre (din partea statului) desemnate de ministrul afacerilor externe, de regulă, după cum arată practica – de viceministru sau șef de departament, deși în Cartă nivelul nu este stabilit (art.6.3). Comitetul coordonează întreaga activitate în cadrul GUUAM, asigură pregătirea întrunirilor șefilor de state și ale miniștrilor afacerilor externe. Ședințele ordinare au loc odată la trei luni (4 în an), dar este prevăzută și posibilitatea convocării ședințelor neordinare și extraordinare, după principiul rotației, pe rând în fiecare stat membru.

Menționăm, că un rol important în organizarea activității CCN și a ședințelor miniștrilor afacerilor externe le revine ambasadorilor din statele membre ale GUUAM (și nu numai), care formează clubul ambasadorilor statelor din GUUAM și examinează, coordonează acțiunile în problemele de interes comun în țările de reședință. Această afirmare este făcută în baza propriei experiențe a autorului.

Este foarte important să evidențiem că toate deciziile în cadrul GUUAM se adoptă numai prin acord comun – consens (art.7). Limbile de lucru în GUUAM sunt rusa și engleza (art.8).

După adoptarea Cartei GUUAM activitatea statelor participante devine mai dinamică și concretă. Regulat au loc ședințele miniștrilor afacerilor externe și ale Comitetului coordonatorilor naționali; și-au început activitatea primele grupuri de lucru în domeniile respective. La 16 iulie 2002, la Kiev, a fost inaugurat Oficiul de informație al GUUAM. În iulie 2002, la Ialta are loc întrunirea anuală a șefilor de state care a demonstrat un interes deosebit față de GUUAM din partea comunității internaționale, la întrunire participând reprezentanți ai 10 state din zona euroasiatică și 4 organizații internaționale interguvernamentale de mare importanță (ONU, UE, OSCE, OCEMN).

Totodată, în cadrul întrunirii s-a constatat și dezinteresul Uzbekistanului de a coopera în cadrul organizației. Uzbekistanul a fost reprezentat la nivelul ambasadorului său în Ucraina, care nu a semnat nici un document din cele adoptate în cadrul întrunirii. Vom releva că și Republica Moldova în perioada analizată nu întotdeauna a demonstrat o atitudine responsabilă față de angajamentele sale, care decurg din documentele semnate și încheiate în cadrul organizației.

Totuși, la întrunirea din Ialta (iulie 2002) au fost adoptate câteva hotărâri importante și semnate un șir de documente de drept internațional. A fost adoptată hotărârea de a forma 7 grupuri permanente de lucru: 1 – energetică; 2 – transport; 3 – cooperarea comercial economică; 4 – tehnologii informaționale; 5 – cultură, știință și educație; 6 – turism; 7 – combaterea terorismului, a crimei organizate și a narcobusinessului. Fiecare stat devine coordonator al anumitei grupe: Moldova – turismul; Azerbaidjan - combaterea terorismului, crimei organizate, a narcobusinessului; Georgia – transportul; Ucraina – energetica și cooperarea comercial-economică; două fiind rezervate pentru Uzbekistan.

Au fost adoptate acte care reglementează activitatea organelor instituționale: Regulamentul cu privire la Consiliul miniștrilor afacerilor externe ai statelor participante la GUUAM [5]; Cu privire la statutul de observator în activitatea GUUAM [6]; Regulamentul provizoriu cu privire la Oficiul de informație al GUUAM din Kiev [7]. La acest summit șefii de stat au convenit de a lansa, în parlamentele statelor sale, inițiativa de a crea încă un organ instituțional – Adunarea Parlamentară a statelor GUUAM.

Au fost semnate și adoptate și o serie de acte internaționale, care au scopul de a asigura stabilitatea și securitatea în regiune: Declarația cu privire la eforturi comune în asigurarea stabilității și securității în regiune, din 20.07.2002; Acordul privind cooperarea interguvernamentală a statelor participante la GUUAM în sfera combaterii terorismului, crimei organizate, precum și a altor categorii de crime periculoase, din 20.07.2002. Prezentul Acord este deschis pentru semnare doar pentru guvernele statelor-participante la GUUAM și intră în vigoare din momentul predării depozitarului a celui de-al treilea document care confirmă că statul a îndeplinit toate procedurile interne necesare implementării. Ucraina a aprobat acordul prin Hotărârea Cabinetului de Miniștri din 24.10.2002, Azerbaidjanul a legitimat Acordul prin Hotărârea Cabinetului de Miniștri din 10.06.2003 [8], Moldova și Georgia aflându-se în faza de pregătire a documentelor necesare.

În timpul întrunirii din Ialta 2002 a fost semnat Acordul cu privire la crearea zonei comune a comerțului liber*, Acordul cu privire la formarea Comitetului oamenilor de afaceri, care a început să funcționeze practic imediat, prima ședință fiind ținută deja la 13 noiembrie.

Putem constata că întrunirea din Ialta a impulsionat dinamizarea activității statelor în cadrul asociației, în special în ce privește cooperarea cu organizațiile internaționale și statele membre. Cel mai important în acest sens este documentul GUUAM-SUA „Programul cadru GUUAM-SUA pentru susținerea comerțului și transporturilor, asigurarea controlului de frontieră și vamal, combaterea terorismului, a crimei organizate și a răspândirii narcoticelor”.

În procesul de formare a GUUAM anul 2003 este considerat an „negru”. A scăzut brusc interesul statelor membre față de această instituție. Așa, la întrunirea din Ialta din 3-4 iulie 2003 au fost prezenți numai președintele Ucrainei și al Georgiei, Azerbaidjanul fiind reprezentat de Primul-ministru, Moldova și Uzbekistanul – de funcționari de rang inferior [9].

Din cauza reprezentării slabe, la întrunirea din Ialta 2003 nu a fost posibilă examinarea și semnarea documentelor importante în domeniile economic, energetic și al transportului. Totuși, au fost semnate unele acorduri și acte cu caracter politic referitor la securitatea regională, cooperarea în domeniul științei și educației, sistemelor informaționale.

---

* Acordul este deschis pentru orice stat care recunoaște scopurile, principiile GUUAM și prezentul acord, își asumă toate angajamentele stipulate în acord. Acceptarea ca parte necesită acordul statelor membre. Acordul este ratificat de toate statele, cu excepția Uzbekistanului, și este în vigoare.

Cel mai important eveniment pentru GUUAM în anul 2003 este, incontestabil, Rezoluția Adunării Generale a ONU din 9 decembrie 2003 A/RES/58/58 prin care GUUAM-ului, ca organizație internațională interguvernamentală, i se acordă statutul de observator în Adunarea Generală a ONU în conformitate cu care GUUAM poate participa la toate lucrările Adunării Generale, la ședințele plenare și ale organelor subsidiare ale Adunării (comitete, consilii).

Pentru anul 2004 au fost programate o serie de proiecte de tratate și acorduri care aveau ca scop aprofundarea cooperării în GUUAM și continuarea instituționalizării GUUAM în organizație internațională cu toate funcțiile, competențele și structura respectivă, cărora trebuie să corespundă o organizație regională conform normelor dreptului internațional. Însă, cercurile politice și eșalonul superior din mai multe state s-au arătat dezinteresate (sau nepregătite) față de ordinea de zi; astfel, întrunirea ordinară a șefilor de state preconizată pentru anul 2004 așa și nu a avut loc, deși organele de lucru au pregătit toate problemele tehnico-organizatorice, îndeosebi proiectele de documente.

Totuși, în 2004 a avut loc a 6-a întrunire (28.06.2004) a Consiliului miniștrilor afacerilor externe (cei adevărați – la Istanbul, unde participau la un alt forum din cadrul OSCE), care a adoptat un pachet de documente ce urmau a fi semnate de șefii de state. Probabil, unicul succes obținut de GUUAM în anul 2004 a fost convocarea ședinței constitutive a Adunării Parlamentare a statelor GUUAM, care a avut loc 23 septembrie 2004 și la care a fost semnată Declarația privind formarea Adunării Parlamentare a statelor GUUAM și Regulamentul de procedură a acestui organ.

Anul 2005 a fost un an mai activ și de succes culminând cu întrunirea la nivel înalt – șefi de state și guverne (Georgia, Ucraina, Azerbaidjanul și Republicii Moldova), care a avut loc la Chișinău la 22 aprilie 2005. În calitate de invitați speciali la întrunire au participat președinții Lituaniei și României, reprezentantul oficial al SUA și Secretarul General al OSCE.

La întrunirea din Chișinău au fost adoptate și semnate o serie de documente – acorduri internaționale și acte politice, cel mai important fiind Declarația de la Chișinău: „În numele democrației, stabilității și dezvoltării” [10], în care statele membre își reconfirmă aspirația spre integrarea europeană și aprofundarea relațiilor de parteneriat cu Uniunea Europeană, OTAN și SUA. O atenție specială este acordată problemelor de securitate și stabilitate în zonă, reglementării prin eforturi comune susținute a conflictului din Transnistria, precum și a celor din Georgia și Azerbaidjan, în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

La întrunire au fost examinate probleme ce țin de domeniul economic, al comerțului, energiei și transportului, fiind semnate și documente de lucru în acest sens, în care sunt prevăzute măsuri concrete pentru organele de lucru ale GUUAM.

În Declarația de la Chișinău (eveniment major pentru destinul GUUAM-ului) este prevăzut pct.11, potrivit căruia statele își declară intenția de a „forma în baza GUUAM o organizație internațională interguvernamentală” cu toate atributele necesare. Șefii de state au însărcinat organele de lucru ale GUUAM și instituțiile de resort ale statelor sale să pregătească toate documentele necesare pentru realizarea acestei probleme majore la următoarea întrunire a șefilor de state care a avut loc la 22-23 mai 2006 la Kiev. În cadrul acesteia a fost adoptată Declarația din 23 aprilie, formată, în baza asociației neformale a statelor GUUAM, o nouă organizație internațională regională cu denumirea „Organizația pentru Democrație și Dezvoltare economică – GUAM”^{*} (Organization for Democracy and Development – GUAM) [11].

Referințe:

1. Textul Comunicatului: <http://www.guam.org.ua/226.469.0.0.1.0.phtml>
2. Textul Comunicatului: <http://www.guam.org.ua/181.453.0.0.1.0.phtml>
3. Textul Comunicatului: <http://www.guam.org.ua/180.536.0.0.1.0.phtml>
4. Convenția a intrat în vigoare la 9.12.2002 și este în vigoare și valabilă pentru Ucraina, Azerbaidjan, Georgia, Moldova, spre regret, încă nu a îndeplinit toate procedurile interne necesare pentru implementarea Convenției în dreptul național. Uzbekistanul a denunțat Convenția la 10.03.2006.

^{*} GUAM deoarece Uzbekistanul în 2005 nu a susținut inițiativa de a transforma GUUAM-ul în organizație internațională. După întrunirea de la Chișinău, Președintele Uzbekistanului I.A. Karimov, prin scrisoarea sa din 3 mai 2005, a adus la cunoștință Președintelui V.V. Voronin, care deținea președinția pentru anul 2005 în GUUAM, că Uzbekistanul se retrage definitiv din asociația de state, așa că denumirea oficială este GUAM și nu GUUAM.

5. Textul Regulamentului: <http://www.guam.org.ua/180.532.0.0.1.0.phtml>
6. Textul Regulamentului: <http://www.guam.org.ua/180.533.0.0.1.0.phtml>
7. Textul Regulamentului: <http://www.guam.org.ua/180.534.0.0.1.0.phtml>
8. Савчук К.А., Проценко И.М., Мелник К.А. Правовой статус Организации за демократию и экономическое развитие – ГУУАМ / Отв. ред. К.А. Савчук., ТОВ „Vidavniŭstvo-Iuridicnadumca”, 2006, p.11.
9. Правовой статус Организации за демократию и экономическое развитие – ГУУАМ, с.13.
10. Textul Declarației de la Chișinău: <http://www.guam.org.ua/181.489.0.0.1.0.phtml>
11. Textul Declarației de la Kiev: <http://www.guam.org.ua/181.611.0.0.1.0.phtml>

Prezentat la 27.03.2007